

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

ІРИНА СКОМОРОВСЬКА

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ:

**методичні рекомендації для студентів
спеціальності «Дошкільна освіта»**

м. Івано-Франківськ
«Симфонія форте»
2015

~ 1 ~

УДК 377.8+373.2
ББК 74.200.526

С 44

**Рекомендовано до друку Вченою радою
Педагогічного інституту Державного вищого навчального
закладу «Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника» (протокол № 7 від 26 лютого 2015 р.)**

Рецензенти:

Кирста Наталія Романівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і корекційної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Олійник Марія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Скоморовська І. А.

С 44 Вступ до спеціальності: навчально-методичні рекомендації для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» / І. А. Скоморовська. – Івано-Франківськ: «Симфонія форте», 2015. – 72 с.

У методичних рекомендаціях до дисципліни «Вступ до спеціальності» представлено розподіл матеріалу навчальної дисципліни, зміст семінарських занять з курсу, запитання для самоконтролю, завдання для самостійної роботи, тематику наукових повідомлень, короткий термінологічний словник, приклади тестових завдань, додатки.

Видання розраховане на викладачів, аспірантів, магістрів, педагогів-практиків, студентів педагогічних навчальних закладів.

© Скоморовська І. А., 2015

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	4
РОЗДІЛ I. Розподіл матеріалу навчальної дисципліни.....	8
Лекційні заняття.....	12
Семінарські заняття.....	12
Самостійна робота.....	15
Контрольна робота.....	20
РОЗДІЛ II. Організаційно-методичний супровід вивчення студентами денної та заочної форм навчання курсу «Вступ до спеціальності».....	22
ТЕМА 1. Виникнення і становлення педагогічної професії.....	22
ТЕМА 2. Загальні засади педагогічної професії.....	27
ТЕМА 3. Особистісно-професійні вимоги до фахівця дошкільної освіти.....	31
ТЕМА 4. Педагогічний професіоналізм і майстерність вихователя ДНЗ.....	35
ТЕМА 5. Професійне спілкування в структурі діяльності вихователя ДНЗ.....	40
ТЕМА 6. Система вищої педагогічної освіти України.....	44
ТЕМА 7. Організація освітнього процесу у вищому навчальному заклад.....	50
ТЕМА 8. Самостійна робота студентів у системі підготовки до педагогічної діяльності.....	55
Програмові вимоги до курсу «Вступ до спеціальності».....	60
Термінологічний словник.....	62
Рекомендована література.....	69

ВСТУПНЕ СЛОВО

Перед українським народом історично постало відповідальне завдання – побудувати суверенну і незалежну державу. Головним фактором успішності розв’язання цього важливого завдання є людина, її активна цілеспрямована діяльність. Провідна роль у вихованні підростаючого покоління, у формуванні гармонійно розвиненої творчої особистості належить вихователю. Його діяльність спрямована на становлення дитини як особистості, громадянина і фахівця, на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації.

Вивчення «Вступу до спеціальності» сприяє адаптації першокурсників до умов навчання у вищому педагогічному закладі освіти, свідомому і активному їх включенню до самостійної навчальної, наукової, громадянської діяльності, має забезпечити початкову підготовку до проведення педагогічної практики.

Програма курсу передбачає теоретичне та практичне опанування студентами основ педагогічної професії, особливості педагогічної діяльності вихователя ДНЗ, його професіоналізму.

Курс «Вступ до спеціальності» тісно пов’язаний з курсами психолого-педагогічного блоку.

Мета курсу: розкриття перед студентами перспективи і шляхів оволодіння професійною діяльністю вихователя, сприяння підготовці першокурсників до раціональної організації навчальної діяльності у ВНЗ.

Завдання навчальної дисципліни полягають у:

- сформувати у студентів загальне уявлення про структуру, зміст, характер і специфіку їхньої майбутньої професійної діяльності;

- розкрити загальні засади педагогічної професії, ознайомити з професіограмою діяльності вихователя ДНЗ; шляхи формування культури педагогічного спілкування;
- сприяти формуванню особистості майбутнього педагога, розвитку його культури, ерудиції;
- ознайомити майбутніх педагогів з системою освіти в Україні, принципами її побудови;
- розкрити зміст та основні форми навчання у вищому педагогічному закладі освіти, види та форми перевірки й оцінки знань, умінь та навичок студентів;
- охарактеризувати педагогічну практику студентів як один із способів їх професійної підготовки;
- дати уявлення про раціональні форми і методи самостійної роботи з оволодіння спеціальністю, про роль самовиховання у формуванні основ педагогічної майстерності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

1. вітчизняну та зарубіжну історію становлення та розвитку педагогічної професії, зокрема фаху вихователя, на різних історичних етапах;
2. поняття педагогічної діяльності, її особливості, функції та стилі;
3. професіограму вихователя ДНЗ, особистісні якості, якими повинен володіти фахівець дошкільного профілю, сучасні вимоги до педагога;
4. сутність, особливості та види професійного педагогічного спілкування; вимоги до культури мовлення педагога;

5. систему освіти України, типи навчальних закладів, освітньо-кваліфікаційні рівні;
6. форми організації навчання у ВНЗ; види практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта»;
7. сутність культури розумової праці студента вищого педагогічного закладу; вимоги до організації навчальної діяльності студентів ВНЗ;
8. основні законодавчі та нормативно-правові акти, які ухвалені у галузі освіти України, та є визначальними при наданні освітніх послуг у різних типах навчальних закладів;

вміти:

1. проаналізувати специфіку роботи вихователя ДНЗ, розкрити труднощі його професійної діяльності;
2. визначити чинники формування педагогічної майстерності вихователя;
3. розкрити вплив вихователя ДНЗ у взаєминах з дитиною;
4. оцінити особистість дитини як об'єкта і суб'єкта виховного впливу;
5. здійснювати планування режиму праці і відпочинку при підготовці до семінарських занять у ВНЗ.

Перший розділ посібника «Розподіл матеріалу навчальної дисципліни» містить тематичний план навчальних тем для денної та заочної форм навчання; розкриває сутність та специфіку лекційних, семінарських занять, завдань для самостійної роботи, систему оцінювання навчальних досягнень студентів; характеристику структури навчального курсу «Вступ до спеціальності», який охоплює два змістові модулі. Значна увага в Розділі I приділяється методичним рекомендаціям щодо

підготовки та проведення підсумкової контрольної роботи з курсу.

У другому розділі посібника «Семінарські заняття з курсу» вміщено питання для обговорення, методичні рекомендації щодо розкриття змісту кожного питання, основні поняття з теми, запитання та завдання для самоконтролю, завдання для самостійної роботи, тематику наукових повідомлень.

При викладанні курсу «Вступ до спеціальності» реалізуються міждисциплінарні зв'язки з такими навчальними предметами: «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Психологія загальна» «Дошкільна педагогіка» тощо.

РОЗДІЛ І. РОЗПОДІЛ МАТЕРІАЛУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Характеристика професійної діяльності вихователя ДНЗ

Тема 1. Виникнення і становлення педагогічної професії

Виховання дітей за первісно-общинного ладу. Розвиток педагогічної професії в добу Античності. Специфіка освітньо-виховної роботи в епоху Середньовіччя. Розвиток ідей дошкільного виховання в епоху Відродження. Дошкільна освіта і виховання у XIX-XX ст. Розвиток вітчизняної дошкільної педагогіки.

Тема 2. Загальні засади педагогічної професії

Суспільне значення педагогічної діяльності. Педагогічна діяльність як професія. Особливості професійної діяльності вихователя. Сутність і функції педагогічної діяльності. Стилі педагогічної діяльності.

Тема 3. Особистісно-професійні вимоги до фахівця дошкільної освіти

Професійно-особистісні якості вихователя, шляхи їх формування. Провідні особистісні риси характеру сучасного педагога. Протипоказання до професії вихователя. Складові педагогічного іміджу вихователя. Професіограма вихователя ДНЗ.

Тема 4. Педагогічний професіоналізм і майстерність вихователя ДНЗ

Педагогічна культура як система вимог до вихователя. Педагогічний такт як показник педагогічної культури. Професіоналізм вихователя ДНЗ. Поняття педагогічної майстерності, специфіка її прояву в педагогічній діяльності вихователя.

Тема 5. Професійне спілкування в структурі діяльності вихователя ДНЗ

Спілкування як основа педагогічної діяльності. Сутність педагогічного спілкування. Структура педагогічного спілкування. Стили педагогічного спілкування.

Змістовий модуль 2.

Підготовка педагогічних кадрів у системі вищої освіти України

Тема 6. Система вищої педагогічної освіти України

Розвиток вищої освіти в Україні на сучасному етапі. Принципи побудови системи освіти в Україні, їх характеристика. Характеристика освітніх ланок системи освіти України. Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні.

Тема 7. Організація освітнього процесу у вищому навчальному закладі

Вищий педагогічний навчальний заклад і організація навчально-виховного процесу в ньому. Форми організації навчання у вищому навчальному закладі: лекції, семінарські, практичні,

лабораторні. Педагогічна практика у ВНЗ. Оцінювання і контроль навчальної діяльності студентів.

Тема 8. Самостійна робота студентів у системі підготовки до педагогічної діяльності

Культура навчальної праці студентів ВНЗ. Основні види самостійної роботи студентів, їх характеристика. Організація професійного самовиховання майбутніх педагогів.

Опрацювання курсу «Вступ до спеціальності» передбачає аудиторну (лекційні, семінарські заняття) та самостійну роботу студентів, виконання завдань для самоперевірки, а також модульний контроль (*табл. 1.1, 1.2*).

Структура навчальної дисципліни

Таблиця 1.1

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	П	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1. Характеристика професійної діяльності вихователя ДНЗ													
Тема 1. Виникнення і становлення педагогічної професії	10		2				8	8					8
Тема 2. Загальні засади педагогічної професії	8	2	2				4	8	2				6
Тема 3. Особистісно-професійні вимоги до фахівця дошкільної	8	2	2				4	8	2				6

освіти											
Тема 4. Педагогічний професіоналізм і майстерність вихователя ДНЗ	8	2	2			4	8	2			6
Тема 5. Професійне спілкування в структурі діяльності вихователя ДНЗ	8	2	2			4	10	2			8
Разом за змістовим модулем 1											
Змістовий модуль 2. Підготовка педагогічних кадрів у системі вищої освіти України											
Тема 6. Система вищої педагогічної освіти України	8	2	2			4	6				6
Тема 7. Організація освітнього процесу у вищому навчальному закладі	8	2	2			4	8	2			6
Тема 8. Самостійна робота студентів у системі підготовки до педагогічної діяльності	6	2	2			2	6				6
Разом за змістовим модулем 2	108	14	16			78	108	6	2		100
Всього годин	72	18	16	-		38	72	8	4		60

Лекційні заняття, їх тематика та обсяг

Провідне місце у навчальному процесі вищої школи відводиться лекціям. За призначенням лекції з навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» є вступні (дають загальне уявлення про завдання, зміст дисципліни, розкривають структуру і логіку розвитку конкретної галузі науки, сприяють розвитку в учнів інтересу до предмета з метою його творчого засвоєння) та тематичні (присвячені розкриттю конкретних тем навчальної програми). Основна увага при читанні лекційного курсу приділяється логічному та послідовному викладу матеріалу, дотриманню принципів науковості, доступності, свідомості, цілісності, системності, наочності. З метою ефективного досягнення дидактичних цілей лекцій, використовується проблемний виклад навчального матеріалу, який активізує розумову діяльність студентів, спонукає до самостійного вирішення поставлених завдань. Тематику лекційних занять та дидактичну мету кожної теми курсу «Вступ до спеціальності» відображено в таблиці 1.1.

Семінарські заняття, їх тематика та обсяг

Семінарські заняття з дисципліни «Вступ до спеціальності» спрямовані на засвоєння та закріплення навчального матеріалу, представленого на лекціях та отриманого у процесі самостійної роботи. Семінарські заняття сприяють поглибленому засвоєнню студентами основних тем курсу, формуванню вміння самостійно оволодівати знаннями, аналізувати, синтезувати, абстрагувати, конкретизувати, узагальнювати, розвивають увагу, мислення, інтерес до навчального предмета.

Студентові під час підготовки до семінарського заняття необхідно уважно опрацювати матеріали лекцій, рекомендовану літературу, законспектувати основні положення, продумати й скласти план чи тези свого виступу. При конспектуванні матеріалу важливо, щоб записи були стислими, але змістовними, якнайповніше розкривали зміст проблеми, що розкривається.

Розкриваючи зміст питання, студент повинен викладати матеріал у логічній послідовності, аналізуючи основні дидактичні поняття, класифікації. Наприкінці виступу студенту доцільно висловити власні судження, зробити висновки, а також звернути увагу на літературу, опрацьовану при підготовці до заняття.

Тематика семінарських занять

Таблиця І.2

№ з/п	Назва теми	К-ть Г-н
Змістовий модуль 1. Характеристика професійної діяльності вихователя ДНЗ		
1	Виникнення і становлення педагогічної професії 1. Виховання дітей за первісно-общинного ладу. 2. Розвиток педагогічної професії в добу Античності. 3. Специфіка освітньо-виховної роботи в епоху Середньовіччя. 4. Розвиток ідеї дошкільного виховання в епоху Відродження. 5. Дошкільна освіта і виховання у XVIII-XX ст. 6. Розвиток вітчизняної дошкільної педагогіки.	2

2	Загальні засади педагогічної професії 1. Педагогічна діяльність як професія. Особливості професійної діяльності вихователя. 2. Сутність і функції педагогічної діяльності. 3. Стилї педагогічної діяльності.	2
3	Особистісно-професійні вимоги до фахівця дошкільної освіти 1. Професійно-особистісні якості вихователя, шляхи їх формування. Протипоказання до професії вихователя. 2. Складові педагогічного іміджу вихователя. 3. Професіограма вихователя ДНЗ.	2
4	Педагогічний професіоналізм і майстерність вихователя ДНЗ 1. Педагогічна культура як система вимог до вихователя. Педагогічний такт як показник педагогічної культури. 2. Професіоналізм вихователя ДНЗ. 3. Поняття педагогічної майстерності, специфіка її прояву в педагогічній діяльності вихователя.	2
5	Професійне спілкування в структурі діяльності вихователя ДНЗ 1. Спілкування як основа педагогічної діяльності. 2. Сутність педагогічного спілкування. 3. Структура педагогічного спілкування. 4. Стилї педагогічного спілкування.	2
Змістовий модуль 2. Підготовка педагогічних кадрів у системі вищої освіти		
6	Система вищої педагогічної освіти України 1. Розвиток вищої освіти в Україні на	2

	<p>сучасному етапі.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Принципи побудови системи освіти в Україні, їх характеристика. 3. Характеристика освітніх ланок системи освіти України. 4. Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні. 	
7	<p>Організація освітнього процесу у вищому навчальному закладі</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вищий педагогічний навчальний заклад і організація навчально-виховного процесу в ньому. 2. Форми організації навчання у вищому навчальному закладі: лекції, семінарські, практичні, лабораторні. 3. Педагогічна практика у ВНЗ. 4. Оцінювання і контроль навчальної діяльності студентів. 	2
8	<p>Самостійна робота студентів у системі підготовки до педагогічної діяльності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Культура навчальної праці студентів ВНЗ. 2. Основні види самостійної роботи студентів, їх характеристика. 3. Організація професійного самовиховання майбутніх педагогів. 	2
	Разом	16

Самостійна робота студентів, її тематика та обсяг

Самостійна робота студента становить важливу складову навчального процесу та спрямована на засвоєння знань, формування умінь та навичок з певної навчальної дисципліни, а також сприяє оволодінню студентами прийомами пізнавальної

діяльності, розвитку інтересу до творчої роботи і здатності розв'язання наукових задач.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни визначається робочою навчальною програмою з дисципліни та методичними рекомендаціями викладача. Студентам також рекомендуються для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання.

Самостійна робота з дисципліни «Вступ до спеціальності» передбачає підготовку теоретичних питань курсу; опрацювання лекційного матеріалу; виконання завдань для самоконтролю та самостійної роботи; опрацювання законодавчої та нормативно-правової бази, періодичної літератури, першоджерел; підготовку наукових повідомлень; розв'язання педагогічних задач.

Засвоєний у процесі самостійної роботи навчальний матеріал виноситься на поточний контроль (табл. I.3 та I.4).

Самостійна робота (денна форма навчання)

Таблиця I.3

№ з/п	Назва теми	К-ть г-н
1.	Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти ХХ століття.	2
2.	Норми і правила поведінки педагога в процесі спілкування з вихованцем.	2
3.	Педагогічне покликання і педагогічні здібності.	2
4.	Мистецтво педагогічного спілкування.	2

5.	Виникнення та подолання конфліктів у педагогічному спілкуванні.	2
6.	Створення професійного «портфоліо» як метод професійного самовдосконалення.	2
7.	Післядипломна педагогічна освіта як провідна ланка у системі безперервної освіти вихователя ДНЗ.	2
8.	Фахові вимоги до працівників дошкільної освіти.	2
9.	Тренінг як особлива форма навчальної діяльності.	2
10.	Особливості самостійної роботи студентів з джерелами інформації.	2
11.	Науково-дослідна робота – важливий компонент фахової підготовки майбутнього педагога.	2
12.	Підготовка реферату як різновид науково-дослідної роботи студента.	2
13.	Значення комп'ютерних технологій у навчальній діяльності сучасного студента.	2
14.	Визначення складових освітньої системи в Україні.	2
15.	Ступеневість і неперервність здобуття педагогічної освіти.	2
16.	Різновиди контролю навчальної діяльності студентів.	2
17.	Специфіка діяльності студента на лекційних і семінарських заняттях.	2
18.	Особливості наукових досліджень у процесі підготовки майбутніх педагогів.	2
19.	Характеристика різновидів науково-дослідної роботи у навчальний та позанавчальний час.	2
	Разом	38

**Самостійна робота
(заочна форма навчання)**

Таблиця І.4

№ з/п	Назва теми	К-ть г-н
1.	Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти ХХ століття.	4
2.	Норми і правила поведінки педагога в процесі спілкування з вихованцем.	2
3.	Педагогічне покликання і педагогічні здібності.	2
4.	Мистецтво педагогічного спілкування.	2
5.	Виникнення та подолання конфліктів у педагогічному спілкуванні.	6
6.	Створення професійного «портфолію» як метод професійного самовдосконалення.	4
7.	Післядипломна педагогічна освіта як провідна ланка у системі безперервної освіти вихователя ДНЗ.	4
8.	Фахові вимоги до працівників дошкільної освіти.	2
9.	Тренінг як особлива форма навчальної діяльності.	2
10.	Особливості самостійної роботи студентів з джерелами інформації.	4
11.	Науково-дослідна робота – важливий компонент фахової підготовки майбутнього педагога.	6
12.	Підготовка реферату як різновид науково-дослідної роботи студента.	2
13.	Значення комп'ютерних технологій у навчальній діяльності сучасного студента.	2
14.	Визначення складових освітньої системи в Україні.	2
15.	Ступеневість і неперервність здобуття педагогічної освіти.	4
16.	Різновиди контролю навчальної діяльності	6

	студентів.	
17.	Специфіка діяльності студента на лекційних і семінарських заняттях.	2
18.	Особливості наукових досліджень у процесі підготовки майбутніх педагогів.	2
19.	Характеристика різновидів науково-дослідної роботи у навчальний та позанавчальний час.	2
	Разом	60

Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольні роботи з дисципліни «Вступ до спеціальності» є важливою формою контролю засвоєного матеріалу та виявлення рівня професійної компетенції студентів спеціальності «Дошкільна освіта».

Мета контрольної роботи полягає у визначенні рівня якості засвоєння студентами теоретичного матеріалу з питань організації виховного процесу в початковій школі; підготовці до педагогічного керівництва процесами виховання, самовиховання і перевиховання учнів молодшого шкільного віку; з'ясуванні рівня готовності використовувати варіативні методи виховання й організації позакласної та позашкільної виховної роботи, згуртування учнівського колективу. Контрольні завдання складено згідно із вимогами до знань студентів, передбачених навчальною програмою курсу «Вступ до спеціальності» із урахуванням необхідного обсягу опанування ними навчальними матеріалами з дисципліни.

Контрольну роботу з навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» студенти виконують відповідно до робочого навчального плану. Пакет контрольних завдань містить 20 варіантів завдань з курсу, що охоплюють базовий програмний матеріал дисципліни. Структурно контрольна робота складається із трьох завдань: два теоретичні, тобто у відповіді студенту необхідно розкрити зміст основних педагогічних понять, проаналізувати та охарактеризувати актуальні питання педагогіки початкової школи. Третє питання – тестове, воно передбачає три варіанти відповіді. Студент обирає одну правильну.

Термін виконання комплексної контрольної роботи – 80 хвилин. Максимальна кількість балів – 20. За правильну відповідь на кожне з питань теоретичного блоку (пит. 1 і 2) студент може отримати максимально по 8 балів. Питання тестового характеру (пит. 3) оцінюється у 4 бали. Неправильна відповідь на кожне питання оцінюється у 0 балів. Наявність виправлення у тестовому питанні передбачає оцінювання у 2 бали. Технічні огріхи, наприклад, написання відповіді з малої літери не вважається помилкою.

Оцінку «відмінно» студент заслуговує, якщо він повністю опанував теоретичними матеріалами курсу, чітко формулює педагогічні дефініції, що вивчалися, а також оволодів практичними навичками розв'язування педагогічних задач. В такому разі, після виконання усіх завдань студент може набрати 46-50 балів, що відповідає 92-100 % якості виконаної роботи.

Оцінка «добре» ставиться студенту, якщо він розуміє 3/4 теоретичного матеріалу курсу, чітко визначає основні поняття дисципліни, майже вірно розв'язує педагогічні задачі. Для одержання оцінки «добре» студент повинен виконати 75-91 % роботи, що становить 38-45 балів.

Оцінку «задовільно» заслуговує студент, якщо він загалом оволодів теоретичною основою курсу, проте неточно розкриває теоретичні питання, неповно аналізує педагогічні ситуації. Для одержання оцінки «задовільно» потрібно набрати 26-37 балів, що становить відповідно 51-74 % виконання роботи.

Оцінку «незадовільно» заслуговує студент, який не оволодів базовими поняттями курсу, не опанував уміннями аналізувати практичні матеріали, свідченням чого є виконання ним роботи на 50 % і менше (до 25 балів).

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ КУРСУ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ»

ТЕМА 1. Виникнення і становлення педагогічної професії

Питання для обговорення

1. Виховання дітей за первісно-общинного ладу.
2. Розвиток педагогічної професії в добу Античності.
3. Специфіка освітньо-виховної роботи в епоху Середньовіччя.
4. Розвиток ідеї дошкільного виховання в епоху Відродження.
5. Дошкільна освіта і виховання у XVIII-XX ст.
6. Розвиток вітчизняної дошкільної педагогіки.

Основні поняття: *первісно-общинний лад, доба Античності, педагогіка, навчання, виховання, доба Середньовіччя, теоцентризм, церковне виховання, лицарське виховання, доба Відродження, гуманізм, вікова періодизація, дитячий садок.*

Методичні рекомендації

1. Виховання як феномен виникло на етапі освоєння людиною знарядь праці. Життя дітей тоді чи не з перших днів було включене у життя дорослих, які намагались передати їм свої навички виживання: використання знарядь праці, добування їжі, захисту від ворогів і хижаків, взаємодії з іншими людьми. Саме потреби реального буття давньої людини зумовили необхідність вироблення відповідних способів, прийомів передавання знань і вмінь нащадкам. У первіснообщинному суспільстві традиційні засоби й способи виховання і навчання, які передавалися від покоління до покоління, були першою історичною формою педагогічного знання. Традиції виховання і навчання, що

зберігалися у колективній свідомості общини, містилися у собі певні дотеоретичні уявлення про способи досягнення педагогічних цілей.

2. У рабовласницьку епоху зародилися елементи розподілу виховання на дошкільне і шкільне, що було пов'язане із виникненням шкіл – спершу у країнах Давнього Сходу (Ассірія, Вавилон, Єгипет, Індія, Китай). На ту пору припадає виникнення поняття «педагогіка» (грец. *paídos* – дитя, *ago* – веду, виховую), яке трактувалося як дітоводіння, дітоводство. Одним із перших витлумачив поняття «навчання» і «виховання» давньогрецький філософ Платон (427-347 до н. е.). Виховання Платон вважав могутньою силою, здатною благотворно впливати на душу дитини. Ідеї Платона розвинув його співвітчизник Арістотель (384-322 до н. е.). Арістотелю належить вікова періодизація виховання, яка передбачає три вікові періоди – по сім років у кожному.

3. Середньовіччя як культурно-історична епоха прийшла на зміну античній цивілізації. Під впливом цієї світоглядної традиції перебувало навчання, яке зводилося до читання і запам'ятовування біблійних текстів, прищеплення дітям основних засад християнської поведінки. Усе це культивувало у світогляді теоцентризм – принцип, згідно з яким Бог проголошується началом і центром Всесвіту. Поряд із церковним у цей час розвивалося лицарське виховання.

4. У період Відродження заявили про себе принципово нові тенденції у розвитку педагогічної думки, багато з них торкалися проблем виховання дитини, починаючи з раннього віку. Один із перших виразників цих ідей у педагогіці італійський педагог-гуманіст Вікторіно де Фельтре (1378-1446), названий «першим учителем нового типу», організував школу, що, на відміну від аскетичної середньовічної, вважалася «будинком радості». У ній панував дух гуманізму, гармонійно поєднувалися заняття з вивчення класичних мов, математики, фізичного виховання. Символом нового часу в педагогіці став видатний чеський педагог-гуманіст, засновник дидактики Ян-

Амос Коменський. Основою його педагогіки є принцип єдності людства, свободи і братерства.

5. Розвиток капіталізму наприкінці XVIII – на початку IX ст. спричинив загострення соціальних протиріч, спроби осмислення яких прислужилися формуванню різноманітних теорій соціального розвитку. У цей період остаточно сформувалася класична педагогіка Нового часу, утвердилася в науці ідея про невичерпні можливості людини, неповторність особистості. Значний вплив на розвиток педагогіки здійснили філософські теорії І. Канта, Йоганна Готліба Фіхте (1762-1814), Георга-Вільгельма-Фрідріха Гегеля (1770-1830), які вбачали виняткову роль виховання в розвитку особистості.

Проблемами суспільного виховання дітей займався англійський фабрикант, соціаліст-утопіст Роберт Оуен (1771-1858). У Нью-Ланарку він організував Інститут виховання характеру, який об'єднував ясла для дітей від 1 до 3 років, дошкільний заклад для 4-6-літніх дітей, початкову школу та майданчики для ігор. Саме ясла та дошкільний заклад, у якому виховувалося майже 300 дітей, на думку Оуена, призначені для формування досконалих людей завдяки правильному вихованню. Зусилля педагогів він орієнтував на виховання у дітей чесності, ввічливості, гуманних якостей та суспільно спрямованих інтересів.

Багато однодумців знайшов у цей час німецький педагог Фрідріх-Вільгельм Фребель (1782-1852). Вважаючи надзвичайно важливими етапами розвитку дитини немовлячий та дошкільний вік, Фребель обґрунтував необхідність взаємодії сімейного та дошкільного виховання і роль дитячого садка як продовжувача лінії виховання дитини в сім'ї, яке має оберігати, творити особистість. У 1837 р. у м. Бланкенбург. Фребель заснував заклад для дітей дошкільного віку, якому в 1840 р. дає назву «Дитячий садок».

6. У Київській Русі, яка разом із прийняттям християнства прилучилася до слов'янської писемності, значна увага приділялася освіті, книжництву, культурному розвитку

народу. Про політику держави у цій сфері свідчать старання князя київського Ярослава Мудрого (1019-1054), який зібрав унікальну бібліотеку. В Україні у XVI-XVII ст. розвивалися братські школи, діяльність яких розгорталася під опікою церковних братств. Значними подіями педагогічного життя були видання Іваном Федоровим (прибл. 1510-1583) в Острозі першого друкованого букваря та відкриття у 1632 р. Києво-Могилянської академії. Наприкінці XIX – на початку XX ст. набули подальшого розвитку і конкретного використання на практиці в дошкільних установах теоретичні напрацювання гуманістичної педагогіки. Насамперед було реформовано та оновлено запропоновану Ф. Фребелем систему дитячого садка.

У Києві було засновано Фребелівський інститут з ініціативи голови Київського Фребелівського товариства, доктора медицини, психолога, педагога, дослідника основних етапів нервово-психічного розвитку дитини Івана Сікорського (1842-1919). Його праця «Виховання у віці першого дитинства» (1884) започаткувала систематичні дослідження вітчизняною педагогічною наукою розвитку психіки дитини у перші роки життя.

Один із перших спеціальних дошкільних закладів в Україні було засновано у 1858 р. з ініціативи дружини редактора газети «Киевские губернские новости» О. Чернишової. У 1882-1889 рр. у Києві діяв приватний садок К. Безменової. За змістом роботи він був подібним до елементарної школи, в якій корисне і серйозне поєднувалося з приємним і цікавим для дітей. Особливо популярним серед української інтелігенції був дитячий садок, відкритий на початку 70-х років XIX ст. сестрами Марією і Софією Ліндфорс (Русовою), в якому вперше було втілено ідеї національного дошкільного виховання.

Завдання для самостійної роботи

- З книги «Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки» випишіть у зошит для семінарських занять рекомендації

Дж. Локка до здійснення виховання дітей у сім'ї (С.25-38).

- Прокоментуйте та проілюструйте прикладами міркування Ф. Фребеля: «Між вихователем і дитиною має бути внутрішнє єднання в настрої, житті, спільній діяльності, грі. Дитина розкриється, якщо з нею працюватиме митець педагогічної справи, а не ремісник».

Наукові повідомлення

- 1) Педагогіка дошкільного віку доби Просвітництва.
- 2) Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти ХХ століття.

Рекомендована література

1. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля / Лисенко Н. В., Н. Р. Кирста. – К.: «Слово», 2010. – 360 с.
2. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – 197 с.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.
4. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За ред. З.Н.Борисової. – К., 2004.– 511 с.
5. Хрестоматія з педагогічної майстерності. /За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2008.

ТЕМА 2. Загальні засади педагогічної професії

Питання для обговорення

1. Педагогічна діяльність як професія. Особливості професійної діяльності вихователя.
2. Сутність і функції педагогічної діяльності.
3. Стили педагогічної діяльності.

Основні поняття: педагогічна професія, гуманістичний, колективний та творчий характер педагогічної професії, педагогічна діяльність, функції педагогічної діяльності (конструктивна, організаційна, гностична, комунікативна), стилі педагогічної діяльності (авторитарний, демократичний, ліберальний).

Методичні рекомендації

1. Педагогічна діяльність є особливим видом соціальної діяльності, яка спрямована на передавання новим поколінням накопичених людством досвіду і культури, створення умов для їх особистісного розвитку. Педагогічна діяльність – вид діяльності, змістом якого є навчання, виховання, освіта і розвиток підростаючого покоління. Професійна педагогічна діяльність передбачає спеціальну освіту, тобто оволодіння системою спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання функцій, пов'язаних із певною професією.

Своєрідність педагогічної професії полягає і в тому, що вона за своєю природою має гуманістичний, колективний і творчий характер. Гуманістичний характер педагогічної професії передбачає те, що у праці педагога завжди є гуманістичне, загальнолюдське начало, яке скеровує її не лише на знання, а й на особистість вихованця. Колективний характер педагогічної професії – у педагогічній професії дуже важко виокремити внесок кожного педагога, сім'ї та інших джерел впливу в якісне перетворення суб'єкта діяльності, тобто вихованця. Відтак

Йдеться про колективний вплив на формування його як особистості. Творчий характер педагогічної професії – рівень творчості педагога відображає ступінь використання ним своїх можливостей для досягнення поставлених цілей. Творчий вихователь уміє приймати оригінальні рішення, використовує новаторські форми і методи роботи, ефективно виконуючи свої професійні функції. Педагогічна творчість виявляється не лише у нестандартному розв'язанні педагогічного завдання, а й у спілкуванні з вихованцями, їхніми батьками, колегами по роботі.

Професія педагога належить до стресогенних, найнапруженіших у психологічному плані. Вона вимагає від людини постійних резервів самовладання і саморегуляції. Висока емоційна напруженість зумовлена постійною наявністю великої кількості факторів ризику, стрес-факторів, які впливають на самопочуття вчителя, працездатність, професійне здоров'я і якість роботи. У педагогічній діяльності поряд із загальними факторами ризику для здоров'я працівників розумової сфери

2. За класифікацією Н. Кузьміної педагог виконує такі функції: конструктивної, комунікативної, організаторської та гностичної.

Конструктивна функція – це конструювання виховного процесу, включає три основні види проектувальної діяльності: конструктивно-змістовна діяльність полягає у відборі змісту навчально-виховного матеріалу; конструктивно-операційна діяльність; її суть – у плануванні структури дій педагога і вихованців; конструктивно-матеріальна діяльність; полягає у проектуванні навчально-матеріальної бази для виховання і навчання дошкільників.

Комунікативна функція передбачає встановлення взаємовідносин: а) з окремими дітьми, малими групами і дитячим колективом; б) з батьками дітей; в) з окремими педагогами і зі всім шкільним колективом. Комунікативна діяльність дозволяє враховувати і задовольняти запити й інтереси учнів, правильно розуміти та оцінювати інформацію

про ефективність спрямованого на дітей виховного впливу, варіювати методи навчання й виховання залежно від реальної життєвої та педагогічної ситуації.

Організаторська функція полягає в реалізації і корекції проектів конструктивної діяльності.

Гностична функція спрямована на: а) вивчення окремих дітей; б) оцінку методів виховання й навчання (визначення сфери ефективного застосування кожного з них); в) вивчення методичних вказівок (їх практична оцінка, розмежування в них об'єктивного і суб'єктивного); г) аналіз власного досвіду і досвіду інших педагогів, узагальнення його і перенесення ефективних форм, методів і прийомів у практику своєї роботи; г) вивчення, самоосвіта і самовиховання своєї особистості.

3. Стиль педагогічної діяльності – стійка індивідуально специфічна система психологічних засобів, прийомів, навичок, методів і способів здійснення педагогічної діяльності. Відображаючи специфіку педагогічної діяльності, педагогічний стиль охоплює стиль управління, стиль саморегулювання, стиль спілкування і когнітивний стиль її суб'єкта – вихователя.

Формування стилю педагогічної діяльності залежить від багатьох чинників, найважливішими серед яких є: індивідуально-психологічні особливості вихователя (індивідуально-типологічні, особистісні й поведінкові); особливості діяльності; вікові та індивідуальні особливості вихованців.

Залежно від індивідуально-психологічних якостей педагога виокремлюють такі стилі діяльності:

– демократичний стиль – за такого стилю педагогічної діяльності вихователь розглядає дитину як рівноправного партнера у спілкуванні та спільній діяльності. Педагог залучає дітей до прийняття рішень, бере до уваги їхні думки, заохочує самостійність суджень. Методами впливу є спонукання до дії, порада, прохання. Дошкільнята при цьому завжди спокійні, задоволені своєю роботою, впевнені в собі. Такі вихователі багато працюють над собою, своїми психологічними вміннями.

їх характеризує висока професійна стійкість, задоволеність своєю професією;

– авторитарний стиль – педагог, який є носієм цього стилю, вбачає в дитині об'єкт педагогічного впливу, а не рівноправного партнера. Він одноосібно приймає рішення, встановлює жорсткий контроль за виконанням завдань, не обґрунтовує своїх дій перед вихованцями. Унаслідок цього діти стають пасивними, знижується їх самооцінка, що спричинює агресивність; їхні сили спрямовані на психологічний захист, а не на власний розвиток. Основними методами впливу авторитарних педагогів є наказ, повчання.

– ліберальний стиль – вихователь із таким стилем роботи уникає ситуацій прийняття рішень, передає ініціативу вихованцям і колегам. Організацію діяльності дошкільників здійснює безсистемно, йому властиві нерішучість, вагання, пасивність.

Завдання для самостійної роботи

- У зошит для семінарських занять випишіть 20 висловлювань відомих педагогів та вчених про сутність та специфіку педагогічної діяльності.
- Напишіть твір-роздум на одну з тем «Чи потрібні вихователю акторські здібності?», «Педагогічна діяльність вихователя – це театр одного актора?».
- Складіть перелік сайтів (10-15), адресованих вихователям дитячих садків.

Наукові повідомлення

- 1) Педагогічне покликання і педагогічні здібності.
- 2) Творчий характер діяльності вихователя.
- 3) Індивідуальний стиль педагогічної діяльності вихователя дітей дошкільного віку.

Рекомендована література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / АПН України.– К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 1999. – 60 с.
2. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г. В. Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.
3. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 317 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 141.
5. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993.
6. Книга керівника дошкільного навчального закладу: Довідкові матеріали для організації діяльності дошкільного навч.-виховного закладу / Олена Анатоліївна Копейкіна (упоряд.), Лариса Василівна Гураш (упоряд.). – Х. : ПП «Горсінг плюс», 2006. – 512с.

ТЕМА 3. Особистісно-професійні вимоги до фахівця дошкільної освіти

Питання для обговорення

1. Професійно-особистісні якості вихователя, шляхи їх формування. Протипоказання до професії вихователя.
2. Професіограма вихователя ДНЗ.
3. Складові педагогічного іміджу вихователя.

Основні поняття: професійні та особистісні якості вихователя, самоосвіта, професійна компетентність, педагогічні здібності, професійна самосвідомість вихователя, педагогічний імідж, професіограма вихователя ДНЗ.

Методичні рекомендації

1. Професійно-особистісні якості вихователя можна об'єднати у такі основні взаємопов'язані комплекси:

а) громадянські якості. До них належать: широкий світогляд, принциповість і стійкість переконань, громадянська активність, цілеспрямованість, відповідальність, патріотизм, гуманізм, оптимізм; віра в людей, у свої сили і можливості; працелюбність; потреба в постійній самоосвіті і готовність до неї тощо;

б) якості, зумовлені специфікою професії вихователя ДНЗ. Ідеться про професійно значущі особистісні якості, що характеризують інтелектуальний, емоційно-вольовий аспекти особистості, істотно впливають на результат професійної діяльності і визначають індивідуальний стиль діяльності. Це насамперед любов до дітей; чесність, совісність, справедливість, об'єктивність; твердість характеру, витримка, терпіння і самовладання; вимогливість; чуйність; адекватність сприйняття дитини та уважність до неї, тактовність, толерантність; організаторські здібності, вміння працювати з дитячим колективом, творчий склад мислення, педагогічна інтуїція, педагогічна спостережливість; висока культура мовлення (фонетична чіткість, емоційність, експресія, виразність, змістовність мовлення); комунікативність, фізичне і психічне здоров'я; професійна працездатність; швидкість орієнтації у складних педагогічних ситуаціях тощо;

в) спеціальні знання, уміння та навички з предмета. Особистісні якості у педагогічній діяльності невіддільні від професійних, тобто тих, яких набувають у процесі засвоєння знань, умінь, способів мислення, методів діяльності; володіння предметом і методикою його викладання; психологічна

підготовка; володіння технологіями навчання і виховання; педагогічний такт; педагогічна техніка, уміння спілкуватися тощо.

Професійно недопустимими є такі якості: грубість, безвідповідальність, безпринципність, некомпетентність у питаннях виховання і викладання, вузькість, обмеженість світогляду, низька морально-духовна культура, мстивість, невірноваженість, байдужість до учнів і свого предмета тощо.

2. Професіограма – ідеальний портрет педагога, зразок, еталон, у якому представлені якості особистості, якими він має володіти, а також знання, уміння, навички, необхідні для виконання педагогічних функцій.

Професіограма вихователя ДНЗ – це описова модель діяльності вихователя ДНЗ, яка включає: основні виробничі функції та типові задачі діяльності педагога; професійні знання; професійні уміння; основні вимоги до особистості педагога. Професіограма дає повну кваліфікаційну характеристику педагога з погляду вимог до його знань, умінь, навичок, особистості, здібностей, психофізіологічних можливостей і рівня підготовки.

До виробничих функцій педагога ДНЗ належать: охорона життя і здоров'я дітей; психолого-педагогічна, освітньо-виховна; організаційно-педагогічна; соціально-педагогічна; самовдосконалення (особистісне та професійне), організаційно-методична, адміністративна

Професійні знання вихователя включають психолого-педагогічну, нормативно-інструктивну та методичну компетентність, а також знання особливостей дітей дошкільного віку та дошкільного дитинства. До професійних умінь вихователя належать: психолого-педагогічні, організаційно-методичні та спеціальні.

3. Педагогічний імідж (англ. image – образ) – емоційно забарвлений стереотип сприймання образу педагога у свідомості вихованців, колег, а також у масовій свідомості.

При формуванні іміджу педагога реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписує йому оточення. Імідж охоплює зовнішність, манеру одягатися, стиль спілкування, поведінки, мислення. Імідж вихователя повинен відображати його харизматичні риси – найпривабливіші якості, які асоціюються з індивідуальністю людини і охоплюють соціально-персональні характеристики, а також символи. Завдяки харизматичним якостям педагог здобуває визнання, успіх, авторитет.

Завдання для самостійної роботи

- Розробіть модель вихователя дітей дошкільного віку, в якій було б відображено 1) особистісні якості; 2) професійні знання, вміння, навички; 3) педагогічні здібності; 4) професійні протипоказання.
- Підготуйте презентацію на тему «Професійні та особистісні вимоги до педагогічних працівників сучасних ДНЗ».
- Сформулюйте 10 «не можна» у взаємодії вихователя: а) з дітьми дошкільного віку; б) з батьками вихованців; в) з колегами.

Наукові повідомлення

- 1) Фахові вимоги до працівників дошкільної освіти.
- 2) Особливості професійної діяльності вихователя сучасного ДНЗ.
- 3) Модель педагогічної компетентності вихователя дітей дошкільного віку.

Рекомендована література

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г. В. Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.
2. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010.–317 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 141.
4. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993.
5. Косенко Ю. М. Основи педагогічної майстерності вихователя. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю «Дошкільна освіта» / Ю. М. Косенко. – Маріуполь: ТОВ «Друкарня «Новий світ», 2014. – 360.
6. Книга керівника дошкільного навчального закладу: Довідкові матеріали для організації діяльності дошкільного навч.-виховного закладу / Олена Анатоліївна Копейкіна (упоряд.), Лариса Василівна Гураш (упоряд.). – Х. : ПП «Торсінг плюс», 2006. – 512с.

ТЕМА 4. Педагогічний професіоналізм і майстерність вихователя ДНЗ

Питання для обговорення

1. Педагогічна культура як система вимог до вихователя. Педагогічний такт як показник педагогічної культури.
2. Професіоналізм вихователя ДНЗ.

3. Поняття педагогічної майстерності, специфіка її прояву в педагогічній діяльності вихователя.

Основні поняття: педагогічна культура (духовно-моральна культура, культура педагогічного мислення, культура педагогічного спілкування, культура поведінки), інноваційна культура вихователя, педагогічний такт, професіоналізм, професіоналізм вихователя, педагогічна майстерність

Методичні рекомендації

1. Педагогічна культура – є вищим виявом професіоналізму вчителя і охоплює такі компоненти: наукову ерудицію; загальну культуру; педагогічне мислення; педагогічну етику; культуру мовлення; культуру спілкування; духовне багатство; культуру професійного здоров'я; наукову організацію праці; прагнення до самовдосконалення тощо.

Педагогічну культуру слід формувати цілеспрямовано і постійно розвивати, оскільки саме вона забезпечує вдосконалення навчально-виховного процесу і самовдосконалення кожного педагога. Чим вищою є професійна культура педагога, тим різноманітнішою та ефективнішою є його взаємодія з учнями.

Для педагогічної культури характерними є інтелект, гуманізм, широкий кругозір, інтелігентність, толерантність, здатність до творчості. Педагогічна культура дозволяє викладачеві піднятися до вершин професійної майстерності. Вершиною педагогічної культури педагога є постійна спрямованість до педагогічного, методичного, морального та духовного самовдосконалення. До складових педагогічної культури педагога відносять: ерудицію (загальну та наукову), культуру спілкування, культуру мовлення, педагогічну етику, духовне багатство, прагнення до самовдосконалення.

2. Педагогічний професіоналізм педагога – це сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, що відбуваються в людині у процесі оволодіння знаннями та

довготривалої діяльності і забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань. Педагогічний професіоналізм передбачає набір професійних властивостей та якостей особистості педагога, що відповідають вимогам педагогічної діяльності. Педагог повинен володіти широким арсеналом інтелектуальних (кмітливість, професійне спрямування сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, прояв та розвиток творчих здібностей дітей), моральних (любов до дітей, віра в їх можливості та здібності, педагогічна справедливість, вимогливість, повага до вихованця – все, що складає основу професійної етики педагога) та духовних засобів (основа його загальної та педагогічної культури), що забезпечують педагогічний вплив на вихованця.

3. Педагогічна майстерність – це синтез наукових знань, умінь і навичок, методичного мистецтва і особистісних якостей педагога. Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його високій загальній культурі та педагогічному досвіді. Вона є результатом багаторічного педагогічного досвіду і творчого саморозвитку. Ця якість дає змогу досягнути високих оптимальних результатів за малих затрат сил учителя та учнів.

Щоб оволодіти педагогічною майстерністю, слід постійно працювати над собою, пропускаючи передовий педагогічний досвід крізь себе, опановуючи нові технології навчання і виховання, формуючи свою чітку професійну позицію. Важливим елементом педагогічної майстерності є гуманістична спрямованість діяльності, яка полягає в зорієнтованості педагога на особистість іншої людини, утвердженні словом і ділом найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки, стосунків.

Основою професійної майстерності вихователя є такі групи здібностей: організаторські – проявляються в умінні педагога згуртувати вихованців, розподілити між ними обов'язки, спланувати роботу, підвести підсумки зробленого та ін.; дидактичні – проявляються в умінні підібрати і підготувати

навчальний матеріал, наочність, обладнання, доступно, виразно, переконливо і послідовно викласти матеріал, стимулювати розвиток пізнавальних інтересів і духовних потреб, підвищувати навчально-пізнавальну активність тощо; перцептивні – проявляються в умінні проникати в духовний світ вихованців, об'єктивно оцінювати їхній емоційний стан, виявляти особливості психіки; комунікативні – проявляються в умінні вихователя встановлювати педагогічно доцільні відносини з вихованцями та їх батьками, колегами, керівництвом навчального закладу; сугестивні – проявляються в умінні педагога здійснювати емоційно-вольовий вплив на вихованців; дослідницькі – проявляються в умінні пізнати й об'єктивно оцінити педагогічні ситуації і процеси; науково-пізнавальні – зводяться до здатності засвоєння наукових знань в обраній галузі.

Завдання для самостійної роботи

- Створіть пам'ятку вихователю щодо взаємодії з дітьми дошкільного віку.
- Складіть анотований перелік електронних та друкованих періодичних видань, присвячених проблемам дошкільної галузі освіти.

Наукові повідомлення

- 1) Формування моральних чеснот – запорука успішної педагогічної діяльності.
- 2) Педагогічна творчість як провідна ознака педагогічної майстерності.
- 3) Характеристика провідних складових педагогічної творчості вихователя ДНЗ.

Рекомендована література

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г. В. Беленька. – К.: Світич, 2006. – 304 с.
2. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010.–317 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 141.
4. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993.
5. Косенко Ю. М. Основи педагогічної майстерності вихователя. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю «Дошкільна освіта» / Ю. М. Косенко. – Маріуполь: ТОВ «Друкарня «Новий світ», 2014. – 360.
6. Книга керівника дошкільного навчального закладу: Довідкові матеріали для організації діяльності дошкільного навч.-виховного закладу / Олена Анатоліївна Копейкіна (упоряд.), Лариса Василівна Гураш (упоряд.). – Х. : ПП «Торсінг плюс», 2006. – 512с.

ТЕМА 5. Професійне спілкування в структурі діяльності вихователя ДНЗ

Питання для обговорення

1. Спілкування як основа педагогічної діяльності.
2. Сутність педагогічного спілкування.
3. Структура педагогічного спілкування.
4. Стили педагогічного спілкування.

Основні поняття: спілкування, аспекти спілкування (комунікативний, інтерактивний, перцептивний), педагогічне спілкування

Методичні рекомендації

1. Розвиток індивіда, існування його як особистості неможливі без зв'язку із суспільством, спілкування з іншими людьми. В ізоляції людина не може розвиватися: тільки у спілкуванні з дорослими, своїми ровесниками формується особистість дитини.

Спілкування – багатоплановий процес налагодження і розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією, певну стратегію і тактику взаємодії, сприймання і розуміння суб'єктами спілкування один одного.

У процесі спілкування завжди відбувається обмін інформацією, тобто комунікація. Вербальна комунікація за допомогою слова – основна і найдосконаліша форма людського спілкування. Немовні засоби спілкування, супроводжуючи вербальне повідомлення, створюють підтекст, який полегшує, поглиблює і збагачує сприймання інформації, що передається.

У структурі спілкування виокремлюють такі аспекти: 1) комунікативний – обмін інформацією; 2) інтерактивний – організація взаємодії між індивідами, які вступають у спілкування; 3) перцептивний – сприймання людини людиною.

Уміння спілкуватися має яскраво виражену емоційну природу, основою якої є *комунікативні* складові (бажання

ділитися думками, почуття симпатії, повага до учасників спілкування, прихильність тощо) та *альтруїстичні* (бажання приносити радість і співпереживати тим, з ким людина взаємодіє). *Важливий чинник уміння спілкуватися – психологічна культура, яка передбачає вміння розумітись на інших людях, адекватно відгукуватись на їх поведінку, обирати такі способи звертання, які відповідають індивідуальним особливостям учасників спілкування.*

2. Педагогічне спілкування – система способів і прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу та налагодження взаємин.

Воно передбачає виконання важливих функцій:

- обмін інформацією між педагогом та дошкільниками;
- міжособистісне пізнання;
- організація та регулювання взаємин і спільної діяльності;
- здійснення виховного впливу;
- педагогічно доцільна самопрезентація педагога.

Педагог у своїй діяльності намагається бути і джерелом інформації, і людиною, яка пізнає іншу людину або групу людей, і організатором колективних діяльності та взаємин. Педагогічне спілкування допомагає вихователю організувати взаємодію дітей в групі впродовж дня. Не обмежуючись лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну ставленням, переживаннями, допомагає адаптації та самоутвердженню дитини в колективі.

Основними ознаками педагогічного спілкування на суб'єкт-суб'єктному рівні є: особистісна орієнтація співрозмовників (здатність бачити і розуміти співрозмовника); рівність психологічних позицій співрозмовників (недопустиме домінування педагога у спілкуванні, він має визнавати право дитини на власну думку, позицію); проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняти точку зору співрозмовника;

нестандартні прийоми спілкування (відхід від суто ролівої позиції вчителя).

3. В структурі процесу професійно-педагогічного спілкування виокремлюють такі етапи: 1. Моделювання педагогом майбутнього спілкування (прогностичний етап). На цьому етапі планують взаємодію і прогнозують зміст, структуру, засоби спілкування. Змістом спілкування є формування мети взаємодії (для чого?), аналіз стану співрозмовника (чому він такий?) та ситуації (що сталося?). 2. «Комунікативна атака». Суть її полягає в завоюванні ініціативи, налагодженні емоційного контакту. Педагогові важливо володіти технікою швидкого входження у взаємодію, прийомами динамічного впливу. 3. Керування спілкуванням. На цьому етапі відбувається обмін інформацією, оцінками інформації; взаємооцінка співрозмовників. Важливою є атмосфера доброзичливості, у якій дитина змогла би вільно виявляти своє Я, отримувати позитивні емоції від спілкування. Він має виявляти зацікавлення дитиною, сприймати інформацію від нього, висловлювати судження, передаючи учневі свій оптимізм і впевненість в успіху, ставити перед ним яскраві цілі, окреслювати шляхи їх досягнення. 4. Аналіз спілкування (етап самокоригування). На цьому етапі зіставляють мету, засоби з результатами взаємодії, моделювання подальшого спілкування.

Завдання для самостійної роботи

- Розробіть правила спілкування вихователя з батьками дітей.
- Підготуйте міні-твір на одну з запропонованих тем: «Мій ідеал вихователя», «Образ педагога в художній літературі».

- Виконайте тест вивчення самооцінки професійної придатності та здібностей до педагогічної діяльності, зробіть самоаналіз.

Наукові повідомлення

- 1) Мистецтво педагогічного спілкування.
- 2) Виникнення та подолання конфліктів у педагогічному спілкуванні.
- 3) Норми і правила поведінки педагога в процесі спілкування з вихованцем.

Рекомендована література

1. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка педагогічних працівників: наук.-метод. зб. / О. А. Дубасенко // Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – К.-Житомир, 2000. – 270 с.
2. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу / Л. П. Загородня, С.А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 317 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2628-14
4. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – 197 с.
5. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2003. –136 с.

ТЕМА 6. Система вищої освіти України

Питання для обговорення

1. Розвиток вищої освіти в Україні на сучасному етапі.
2. Принципи побудови системи освіти в Україні, їх характеристика.
3. Характеристика освітніх ланок системи освіти України.
4. Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні.

Основні поняття: *освіта, принципи побудови системи освіти, Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державна національна програма «Освіта» (XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного виховання, Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти, дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, післядипломна освіта.*

Методичні рекомендації

1. Система освіти складається із закладів освіти, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень здійснюється: Кабінетом Міністрів України;

центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки; галузевими державними органами, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади; Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук; засновниками вищих навчальних закладів; органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки; Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

2. Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства і держави.

Закон України «Про освіту» (Ст. 3) гарантує громадянам України право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин. Це право забезпечується:

Навчально-виховна діяльність закладів освіти здійснюється за такими принципами (Ст. 6): доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини у повній реалізації здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок з освітою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграція з наукою та виробництвом; взаємозв'язок з наукою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і наступність у системі освіти; безперервність і різноманітність системи освіти.

3. Відповідно до Закону України «Про освіту» (Ст. 29) структура освіти в Україні включає такі ланки.

Дошкільними закладами освіти є: дитячі ясла, дитячі садки, дитячі ясла-садки сімейні, прогулянкові, дошкільні компенсуючі (для дітей, які потребують корекції фізичного і

психічного розвитку) та комбінованого типу з короткотривалим, денним, цілодобовим перебуванням дітей, а також дитячі садки інтернатного типу, дитячі будинки та ін.

Дошкільні заклади у тісній взаємодії із сім'єю забезпечують фізичне та психічне здоров'я дітей, їх повноцінний розвиток, готовність до школи, набуття життєвого досвіду.

Загальна середня освіта забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння визначеного суспільними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення.

Позашкільна освіта та виховання є частиною структури освіти і спрямовується на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, задоволення їхніх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

Позашкільна освіта і виховання здійснюються позашкільними закладами, до яких належать палаци, будинки, центри, станції дитячої творчості, учнівські та студентські клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи,

Професійно-технічна освіта забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їхніх покликань, інтересів, здібностей, перепідготовки, підвищення їх професійної кваліфікації. Вона здійснюється на основі базової загальної середньої освіти з наданням можливості здобувати повну загальну середню освіту. Професійну технічну освіту здобувають у таких закладах освіти: професійно-технічне училище, професійно-художнє училище, професійне училище соціальної реабілітації, вище професійне училище,

Вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликання, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної

підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Вища освіта здійснюється на базі повної загальної середньої освіти.

Післядипломна освіта забезпечує одержання нової кваліфікації, нової спеціальності та професії на основі раніше здобутої у закладі освіти і досвіду практичної діяльності, поглиблення професійних знань, умінь за спеціальністю, професією.

Самоосвіта громадян – для самоосвіти громадян державними органами, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, громадянами створюються відкриті народні університети, лекторії, бібліотеки, центри, клуби, навчальні радіо-, телепрограми тощо.

Аспірантура в Україні є основною формою підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів. Аспірант працює під керівництвом свого наукового керівника, складає екзамени кандидатського мінімуму, готує дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Докторантура – вищий ступінь у системі підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, частина системи безперервної освіти. Діє при провідних вищих закладах освіти, наукових установах і організаціях.

4. Система освіти передбачає здобуття громадянами України певних освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Освітній рівень передбачає задоволення потреб особистості у здобутті загальної середньої та вищої освіти шляхом навчання у різних типах закладів освіти. Законом України «Про освіту» встановлено такі освітні рівні: початкова загальна освіта, загальна середня освіта, повна загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, базова вища освіта, повна вища освіта.

Освітньо-кваліфікаційним рівнем передбачено здобуття певного рівня освіти і кваліфікації. Встановлено такі освітньо-кваліфікаційні рівні: кваліфікований робітник, молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр. Цим же законом визначаються також наукові ступені (кандидат наук, доктор

наук) та вчені звання (старший науковий співробітник, доцент, професор).

Молодший спеціаліст – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув загальнокультурну підготовку, спеціальні уміння та знання, має певний досвід їх застосування для вирішення типових професійних завдань, передбачених відповідною посадою.

Бакалавр – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув поглиблену загальнокультурну підготовку, фундаментальні та професійноорієнтовані уміння і знання щодо узагальненого об'єкта праці і здатний вирішувати типові професійні завдання, передбачені для відповідних посад.

Спеціаліст – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра здобув спеціальні уміння та знання, має певний досвід їх застосування для вирішення складних професійних завдань, передбачених для відповідних посад.

Магістр – освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі.

Завдання для самостійної роботи

- Укладіть папку, що містить ксерокопії або витяги таких законодавчих та нормативно-правових документів: Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту»; Державна національна програма «Освіта» (XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного виховання, Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти.

- Проаналізуйте зміст закону України «Про вищу освіту» і занотуйте статті, що стосуються прав і обов'язків студентів ВНЗ.
- Ознайомтесь зі змістом Закону України «Про дошкільну освіту», положенням про дошкільний навчальний заклад, типовим статутом дошкільного навчального закладу та законспектуйте провідні завдання, що постали перед сучасною українською дошкільною освітою.

Наукові повідомлення

- 1) Післядипломна педагогічна освіта як провідна ланка у системі безперервної освіти вихователя ДНЗ.
- 2) Створення професійного «портфолію» як метод професійного самовдосконалення.
- 3) **Ступеневість і неперервність здобуття педагогічної освіти.**
- 4) **Визначення складових освітньої системи в Україні.**

Рекомендована література

1. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка педагогічних працівників: Наук.-метод. зб. / О. А. Дубасенко // Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – К.-Житомир, 2000. –270 с.
2. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу / Л. П. Загородня, С.А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010.–317 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2628-14
4. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – 197 с.

5. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2003. –136 с.

ТЕМА 7. Організація освітнього процесу у вищому навчальному закладі

Питання для обговорення

1. Вищий педагогічний навчальний заклад і організація навчально-виховного процесу в ньому.
2. Форми організації навчання у вищому навчальному закладі: лекції, семінарські, практичні, лабораторні.
3. Педагогічна практика у ВНЗ.
4. Оцінювання і контроль навчальної діяльності студентів.

Основні поняття: кафедра, факультет, форма організації навчання, лекція, семінарське заняття, лабораторне заняття, тренінг, педагогічна практика, оцінювання навчальної діяльності (поточний, тематичний, підсумковий контроль).

Методичні рекомендації

1. Система педагогічної освіти є складовою системи вищої освіти і охоплює вищі навчальні заклади всіх форм власності, заклади післядипломної педагогічної освіти та органи управління в галузі вищої освіти.

Педагогічну освіту можна здобути в педагогічних коледжах, педагогічних інститутах, педагогічних університетах, класичних університетах та інших вищих навчальних закладах, які виконують вимоги галузевих стандартів вищої педагогічної освіти.

Очолює вищий навчальний заклад ректор. Навчально-методичною, науково-дослідною й адміністративно-господарською діяльністю в ньому керують проректори. У кожному ВНЗ є рада, до складу якої належать ректор, проректори, декани факультетів, завідувачі кафедр, частина провідних професорів і доцентів, студенти.

Головним структурним підрозділом вищої школи є кафедри, що здійснюють навчально-методичну та науково-дослідну роботу з однієї чи декількох суміжних навчальних дисциплін. Завідувача кафедри обирають із числа професорів і доцентів. Кафедри, які спеціалізуються за спорідненими дисциплінами, об'єднують у факультети. Факультет очолює декан факультету, на якого покладене загальне керівництво навчальною, виховною і науковою діяльністю факультету.

Основний документ, який визначає склад і обсяг навчальних дисциплін, а також послідовність і порядок їх вивчення за роками навчання, – це навчальний план. На основі навчальних планів складають програми, які розкривають зміст і логіку опанування навчальних предметів.

2. Форма організації навчального процесу – спосіб організації, побудови й проведення навчальних занять, у яких реалізуються зміст навчальної роботи, дидактичні завдання і методи навчання.

Залежно від мети форми організації навчального процесу класифікують на форми навчального процесу (лекції, практичні, семінарські, лабораторні, лабораторно-практичні заняття; самостійна робота студентів; експедиції, екскурсії, навчальні конференції; консультації; індивідуальні заняття; навчальна виробнича (педагогічна) практика; курсові, дипломні, магістерські роботи); форми контролю, оцінювання та обліку знань, умінь і навичок студентів (колоквиуми, заліки, іспити, захист курсових, дипломних і магістерських робіт); форми організації науково-дослідної роботи студентів (науково-дослідні гуртки, проблемні групи, об'єднання, школи, студентські наукові товариства).

3. Мета педагогічної практики – формування сучасного вихователя-професіонала на високому рівні в ракурсі нових завдань, поставлених перед дошкільною освітою в Україні.

Завданнями педагогічної практики є: самостійне проведення освітньо-виховної роботи з дітьми у дошкільному навчальному закладі на основі використання інноваційних педагогічних технологій; формування у студентів діагностичного підходу до організації та аналізу педагогічного процесу; оволодіння студентами сучасними діагностичними методиками вивчення розвитку особистості дошкільника і колективу групи; розвиток творчого підходу до педагогічної діяльності; розвиток здібностей об'єктивного аналізу власної діяльності та поведінки.

Зміст педагогічної практики: ознайомлення з умовами діяльності ДНЗ, педагогічним колективом, матеріальним забезпеченням освітньо-виховного процесу; ознайомлення з системою планування навчально-виховної роботи в ДНЗ, в групі, з досвідом роботи вихователів; вивчення і складання перспективних та календарних планів роботи у дошкільному навчальному закладі; самостійна підготовка і проведення освітньо-виховної роботи в ДНЗ з використанням інноваційних педагогічних технологій; виготовлення необхідного дидактичного матеріалу, наочних посібників; проведення роботи з батьками дітей (індивідуальна робота, підготовка і проведення батьківських зборів); вивчення системи методичної роботи в ДНЗ та участь у роботі педагогічної ради ДНЗ; індивідуальна робота з дошкільниками.

4. У вищому педагогічному навчальному закладі мають місце міжсесійний контроль (попередня, поточна і тематична перевірка) і підсумковий.

Міжсесійний контроль. Попередню перевірку здійснюють з метою визначення ступеня готовності студентів до навчання залежно від етапу навчання і місця проведення контролю. На базі отриманої інформації проводиться необхідне

коригування навчальної діяльності студента, що особливо важливо для стимулювання його самостійної роботи.

Поточна перевірка є органічною частиною навчального процесу і проводиться на лекціях, семінарах, практичних і лабораторних роботах. Найчастіше вона здійснюється у таких формах: усна співбесіда за матеріалами розглянутої теми на початку наступної лекції; письмове фронтальне опитування студентів на початку чи в кінці лекції; фронтальний контроль знань студентів за кількома темами лекційного курсу; письмова перевірка у вигляді диктантів, творів з гуманітарних дисциплін і контрольних робіт із природничо-математичних дисциплін; домашні завдання; практична перевірка знань на лабораторних і практичних заняттях; тестова перевірка знань студентів.

Підсумкова перевірка. Заліки, екзамени, курсові та дипломні роботи, виробнича і педагогічна практика традиційно вважаються основними формами підсумкового контролю навчальної роботи студентів.

Завдання для самостійної роботи

- Проаналізуйте зміст Закону України «Про вищу освіту» і занотуйте статті, що стосуються прав і обов'язків студентів ВНЗ.
- Підготуйте твір-мініатюру на тему: «Навчання без оцінок: за і проти», порівняйте свої аргументи з аргументами однокурсників.
- У письмовій формі обґрунтуйте доцільність проведення семінарів у формі дискусії.

Наукові повідомлення

- 1) Науково-дослідна робота – важливий компонент фахової підготовки майбутнього педагога.
- 2) Значення комп'ютерних технологій у навчальній діяльності сучасного студента.

- 3) Різновиди контролю навчальної діяльності студентів.
- 4) Тренінг як особлива форма навчальної діяльності.
- 5) Специфіка діяльності студента на лекційних і семінарських заняттях.
- 6) Характеристика різновидів науково-дослідної роботи у навчальний та позанавчальний час.

Рекомендована література

1. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка педагогічних працівників: Наук.-метод. зб. / О. А. Дубасенюк // Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – К.-Житомир, 2000. –270 с.
2. Загородня Л. П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу / Л. П. Загородня, С.А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010.–317 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу:zakon.rada.gov.ua/go/2628-14
4. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – 197 с.
5. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2003. –136 с.

ТЕМА 8. Самостійна робота студентів у системі підготовки до педагогічної діяльності

Питання для обговорення

1. Культура навчальної праці студентів ВНЗ.
2. Основні види самостійної роботи студентів, їх характеристика.
3. Організація професійного самовиховання майбутніх педагогів.

Основні поняття: *культура та гігієна навчальної праці, працездатність, наукова організація праці, режим дня, самостійна робота студента, план, тези, конспект, анотація, джерела інформації, картотека, бібліографія, самоперевірка, запам'ятовування, конспектування, рецензування.*

Методичні рекомендації

1. Культура навчальної праці – система знань, умінь і навичок, які дають змогу раціонально організувати навчання, забезпечувати його високу продуктивність.

Основними структурними елементами культури навчальної праці студентів є: а) знання психологічних, анатомо-фізіологічних властивостей власного організму; гігієнічних вимог щодо організації раціональної навчальної праці; умов збереження розумової працездатності; б) навички та вміння – цільові, планування розв'язання завдань, складання раціонального режиму дня; самоконтролю; розумової діяльності; роботи з книгою; розвитку пам'яті, уваги, уяви, мислення.

Організацію навчальної праці, яка за мінімальних затрат дає максимальні результати, називають науковою організацією праці (НОП). До її основних елементів належать плановість у роботі, детальна підготовка до неї, поступове входження у неї, дотримання певного режиму, чистота і порядок на робочому місці тощо. Культура навчальної праці студентів охоплює:

гігієну розумової праці (знання правил збереження і підвищення розумової працездатності, уміння їх дотримуватись на практиці); техніку розумової праці (володіння ефективними прийомами розумової діяльності); уміння планувати навчальну роботу; прийоми економії часу.

Ефективність засвоєння навчального матеріалу залежить від працездатності студента на час його розумової діяльності. Працездатність студента – готовність до виконання певного виду навчальної роботи із високим ступенем напруженості, зі значними затратами нервової енергії протягом певного проміжку часу. Однією з основних умов збереження високої працездатності є дотримання режиму дня – розпорядку роботи, харчування, відпочинку, сну. Основу режиму становить правильний розподіл часу, що важливо, оскільки у студентів формується динамічний стереотип.

2. Самостійна робота студента є основним шляхом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових навчальних занять час.

У процесі самостійної роботи здійснюється самоосвіта студента, яка сприяє поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань. Основним засобом самоосвіти є самостійне вивчення та опрацювання наукової, науково-популярної, навчальної, політичної, художньої та іншої літератури. Джерелами самоосвіти слугують також газети і журнали (особливо фахові), радіо і телебачення, відвідування музеїв, театрів тощо.

Кожен студент повинен правильно і швидко знаходити потрібну книжку, довідник, словник, знати основи бібліографії. Бібліографія – це галузь знань про способи і методи складання та вивчення показників літератури, списків, оглядів творів у пресі.

Економія часу у процесі роботи з книгою досягається не тільки за рахунок швидкості читання, а й за рахунок вибору найкращого в даних умовах різновиду читання (попередне,

вибіркове, наскрізне, повторне, аналітичне, партитурне, змішане).

Економія часу та енергії читача досягається також за рахунок уміння правильно обрати і реалізувати раціональний вид запису (план, тези, конспект, анотація, рецензія, реферат та ін.).

3. Професійне самовдосконалення майбутнього педагога – це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійно-педагогічної компетенції і розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної педагогічної діяльності і власної програми розвитку.

Основні завдання вищого педагогічного закладу освіти щодо самовиховання майбутніх вихователів: показати значення, актуальність процесу самовиховання для всебічного розвитку особистості людини; допомогти студентам в адекватній самооцінці своєї особистості; пробудити бажання зайнятися професійним самовихованням; допомогти розробити програму самовиховання, шляхи та засоби її реалізації; стимулювати у студентів потребу до організації самовиховання школярів у своїй подальшій практичній діяльності.

Структурно процес самовиховання майбутніх педагогів можна умовно поділити на такі етапи: самоусвідомлення і прийняття рішення зайнятися самовихованням; планування і розробка програми самовиховання; безпосередня практична діяльність з реалізації поставлених завдань в роботі над собою; самоконтроль і самокорекція цієї діяльності.

Завдання для самостійної роботи

- Підготувати презентації на теми «Професійні та особистісні вимоги до педагогічних працівників сучасних ДНЗ»; «Виникнення та подолання конфліктів у педагогічному спілкуванні», «Мистецтво педагогічного

спілкування», «Організація самостійної роботи студентів у ВНЗ».

- Складіть оптимальний для вас режим дня, враховуючи психофізіологічні особливості, навантаження в університеті, заняття за інтересами тощо.
- У формі порад випишіть з навчальної літератури рекомендації стосовно того, як потрібно студенту:
 - а) планувати свою навчальну діяльність та відпочинок;
 - б) запам'ятовувати та згадувати навчальний матеріал;
 - в) працювати у бібліотеці.
- Знайдіть в Інтернет-меріжі інформацію про студентські педагогічні конференції на поточний навчальний рік.

Наукові повідомлення

- 1) Специфіка діяльності студента на лекційних і семінарських заняттях.
- 2) Характеристика різновидів науково-дослідної роботи у навчальний та позанавчальний час.
- 3) Особливості наукових досліджень у процесі підготовки майбутніх педагогів.
- 4) Особливості самостійної роботи студентів з джерелами інформації.
- 5) Підготовка реферату як різновид науково-дослідної роботи студента.

Рекомендована література

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г. В. Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.

2. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010.–317 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 141.
4. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993.
5. Косенко Ю. М. Основи педагогічної майстерності вихователя. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю «Дошкільна освіта» / Ю. М. Косенко. – Маріуполь: ТОВ «Друкарня «Новий світ», 2014. – 360.
6. Книга керівника дошкільного навчального закладу: Довідкові матеріали для організації діяльності дошкільного навч.-виховного закладу / Олена Анатоліївна Копейкіна (упоряд.), Лариса Василівна Гураш (упоряд.). – Х. : ПП «Горсінг плюс», 2006. – 512с.

Програмові вимоги до курсу «Вступ до спеціальності»

1. Виховання дітей за первісно-общинного ладу.
2. Розвиток педагогічної професії за доби Античності.
3. Специфіка освітньо-виховної роботи в епоху Середньовіччя.
4. Розвиток ідеї дошкільного виховання в епоху Відродження.
5. Дошкільна освіта і виховання у XIX-XX ст.
6. Суспільне значення педагогічної діяльності. Особливості педагогічної професії. Характеристика труднощів, що виникають в діяльності педагога.
7. Сутність і функції педагогічної діяльності.
8. Стилї педагогічної діяльності, їх характеристика.
9. Значення особистісних якостей у професійній діяльності педагога. Провідні особистісні риси характеру сучасного педагога.
10. Соціально-моральна, професійно-педагогічна та пізнавальна спрямованість діяльності вихователя.
11. Спілкування як основа педагогічної діяльності.
12. Сутність педагогічного спілкування.
13. Структура педагогічного спілкування.
14. Стилї педагогічного спілкування.
15. Сутність педагогічної майстерності.
16. Значення педагогічних здібностей у процесі фахового зростання.
17. Педагогічна творчість як провідна ознака педагогічної майстерності.
18. Принципи побудови системи освіти в Україні.
19. Характеристика основних ланок системи освіти.
20. Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні.

21. Вищий педагогічний навчальний заклад і організація навчально-виховного процесу в ньому.
22. Форми організації навчання у вищому навчальному закладі: лекції, семінарські, практичні, лабораторні, консультації.
23. Педагогічна практика у ВНЗ.
24. Культура розумової праці студентів.
25. Самостійна робота студента.
26. Організація професійного самовиховання майбутніх педагогів.

Короткий термінологічний словник

Авторитарний стиль виховання – регламентація батьками поведінки дітей відповідно до стандартів.

Авторитет (лат. *autoritas* – влада) – вплив особи, заснований на знаннях, моральних чеснотах, життєвому досвіді.

Акцентуація (лат. *accentus* – наголос) особистості – граничний вияв окремих психологічних якостей, рис характеру особистості.

Аналітичні вміння – вміння аналізувати і діагностувати рівень розвитку ігрової діяльності групи загалом і кожної дитини зокрема.

Виховання – процес цілеспрямованого формування особистості дитини.

Вікова педагогіка – наука, що вивчає закономірності навчання і виховання дітей різних вікових груп.

Впертість – свідоме намагання дитини виконувати свої несправедливі бажання.

Гендерне (англ. *gender* – рід) **виховання** – засвоєння дитиною знань про соціальні особливості буття статей.

Гра – один з найцікавіших видів людської діяльності, провідна діяльність дошкільника, засіб його всебічного розвитку, важливий метод виховання.

Гуманізація виховання – олюднення виховних стосунків, визнання цінності дитини як особистості. Її прав на соціальний захист, щастя, розвиток здібностей, індивідуальності.

Гуманність (лат. *humanus* – людяний, людський) – увага до людей. прагнення добрих стосунків з ними. готовність надавати допомогу, виявляти співчуття і співпереживання.

Дефектологія (лат. *defectus* – вада і грец. *logos* – слово, вчення) – наука, що досліджує різноманітні аспекти навчання і виховання дітей із проблемами фізичного та психічного розвитку.

Дидактика (грец. didaktikos – повчальний) – наука про навчання, його закони і закономірності, принципи і зміст, методи і форми організації.

Диференціація навчання – підбір змісту, методів і форм навчання залежно від особливостей дітей.

Дошкільна педагогіка – наука про закономірності виховання і навчання дітей від народження до вступу до школи.

Дошкільний навчальний заклад – заклад освіти дітей від двох місяців до шести (семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, виховання і навчання дітей.

Енциклопедичне навчання – навчання дітей дошкільного віку.

Естетика (грец. aesthetikos – чуттєво сприйманий) – наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, суть і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси.

Естетична культура особистості – своєрідний сплав особистісних якостей, які обумовлюють критерії оцінювання нею прекрасного і потворного. вияв чуття міри у власній творчості.

Естетична освіта – процес засвоєння мистецьких знань, умінь і навичок.

Естетичне виховання – послідовне формування у дітей естетичного ставлення до життя, розвиток сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб і здатності до художньої творчості.

Етнізація (грец. ethnikos – племінний, народний) – природне входження дітей у духовний світ свого народу, нації як елементу загальнолюдської культури, позбавлене національної обмеженості та егоїзму.

Етнопедагогіка (грец. ethnos – народ і paidagogoske – наука про виховання і навчання людини) – наука про досвід народу у вихованні підрастаючих поколінь, відображений у морально-етичних ідеалах, поглядах на мету і засоби формування людини, у сукупності народних засобів, умінь і навичок виховання дітей.

Закономірності педагогічного процесу – об'єктивні, стійкі й істотні зв'язки, які зумовлюють ефективність навчання, виховання, розвитку особистості дитини.

Заняття – форма дошкільного навчання, за якої вихователь, працюючи з усією групою дітей у встановлений режимом час, організовує і спрямовує пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини.

Звичаї – безпосередні приписи певних дій у конкретних ситуаціях, що відтворюють сімейні стосунки у життєдіяльності наступних поколінь.

Здібності – психічні особливості людини, які створюють передумови для успішного оволодіння певним видом діяльності.

Індивідуально-психологічні відмінності – стійкі особливості психічних процесів, за якими люди відрізняються один від одного.

Кваліфікація – рівень і вид професійної підготовленості, що характеризує можливості спеціаліста у розв'язанні певного виду завдань.

Конфлікт (лат. *conflictus*- зіткнення) – зіткнення протилежних поглядів, інтересів і дій.

Культура поведінки – сукупність корисних, стійких форм щоденної поведінки у побуті, спілкуванні, різних видах діяльності.

Логічне мислення – операції порівняння, синтезу, аналізу, узагальнення, абстрагування, дедуктивних (від загального до часткового) та індуктивних (від часткового до загального) його форм.

Мислення – пов'язаний із мовленням психічний процес пошуків і відкриттів нового, узагальненого відображення дійсності в процесі її аналізу і синтезу,

Мораль (лат. *moralis* - моральний, від *mos* (*moris*) – звичай, воля, закон, властивість) – система поглядів, уявлень, норм, оцінок, які регулюють поведінку людей; форма суспільної свідомості.

Навчальна діяльність – особлива форма активності дитини, зорієнтована на зміну себе як суб’єкта учіння.

Навчання – спільна діяльність педагога і дитини, зорієнтована на засвоєння знань, умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності.

Національна самосвідомість – відчуття належності до певної нації, яке виявляється в етнічному самовизначенні (віднесенні себе до певної етнічної групи).

Національний дитячий садок – дошкільний заклад, який забезпечує трансляцію культури народу, сприяє етнізації особистості, засвоєнню духовних надбань нації.

Обдарована дитина – дитина, яка вирізняється яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або має внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності.

Обдарованість – високий рівень загальних і спеціальних здібностей, які є передумовою творчих досягнень.

Педагогічна (грец. paídos - дитина і ago - веду) **діяльність** – вид діяльності, змістом якого є навчання, виховання, освіта і розвиток підростаючого покоління.

Педагогічна і психологічна компетентність – здатність зрозуміти потреби дітей, раціонально спрямувати зусилля і засоби на уміння бачити перспективи розвитку дитини.

Педагогічна інноватика – розроблення, освоєння та впровадження нових педагогічних технологій, методик, засобів.

Педагогічна культура – є вищим виявом професіоналізму вчителя і охоплює такі компоненти: наукову ерудицію; загальну культуру; педагогічне мислення; педагогічну етику; культуру мовлення; культуру спілкування; духовне багатство; культуру професійного здоров’я; наукову організацію праці; прагнення до самовдосконалення тощо.

Педагогічна культура батьків – компонент загальної культури, який акумулює в собі накопичений попередніми поколіннями досвід виховання дітей у сім’ї.

Педагогічна майстерність – це синтез наукових знань, умінь і навичок, методичного мистецтва і особистісних якостей педагога.

Педагогічна парадигма дитинства – сукупність характерних для суспільства на певному історичному етапі установок, цінностей, шляхів і механізмів їх реалізації в галузі педагогічної підтримки, освіти і виховання дітей.

Педагогічна рефлексія – вміння батьків аналізувати, критично оцінювати власну виховну діяльність, знаходити причини своїх педагогічних помилок.

Педагогічна техніка – передбачає наявність певних умінь педагога, особливостей його поведінки: високу культуру мовлення; майстерне володіння мімікою, пантомімікою, жестами; акуратність і смак у виборі одягу, уважність до свого зовнішнього вигляду; здатність керуватися основами психотехніки (розуміння педагогом власного психічного стану, самовладання); розуміння внутрішнього стану вихованців і спроможність адекватно впливати на них.

Педагогічний імідж (англ. image – образ) – емоційно забарвлений стереотип сприймання образу педагога у свідомості вихованців, колег, а також у масовій свідомості.

Педагогічний професіоналізм педагога – це сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, що відбуваються в людині у процесі оволодіння знаннями та довготривалої діяльності і забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань.

Педагогічний процес – спеціально організована, динамічна взаємодія педагога і дітей, спрямована на забезпечення їх навчання, виховання, розвитку.

Педагогічні здібності – це сукупність психічних особливостей вихователя, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю та її ефективного здійснення.

Педагогічні знання – уявлення батьків про вікову динаміку розвитку дитини, самоцінність періоду дошкільного дитинства, про основні завдання виховання.

Педагогічні інновації – створення, освоєння і використання педагогічних нововведень.

Позиція педагога – система сформованих настанов і ціннісних орієнтацій, ставлень і оцінок світу, педагогічної діяльності, педагогічних явищ, які визначають характер діяльності, поведінки, спілкування вихователя, його місце та роль у професійній діяльності і повсякденному житті.

Програма виховання і навчання – державний документ, який визначає цілі, завдання і зміст роботи з дітьми з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Професійно-педагогічний потенціал – це система природних і набутих якостей, що розкривають здатність педагога виконувати свої обов'язки і охоплюють базу професійних знань та вмій у поєднанні зі здатністю активно творити, діяти, втілювати свої наміри і досягати запланованих результатів.

Професіограма особистості вихователя – ідеальний портрет вихователя, зразок, еталон, у якому представлені якості особистості, якими він має володіти, а також знання, уміння, навички, необхідні для виконання педагогічних функцій.

Професіоналізм – це інтегрована якість особистості вихователя, результат його творчої педагогічної діяльності, здатність продуктивно, грамотно розв'язувати соціальні, професійні та особистісні завдання.

Професія – вид трудової діяльності, що характеризується сукупністю вимог до особистості.

Самопрезентація (лат. від praesentatio - передаю, вручаю) – вміння людини подати себе з найкращого боку, викликати почуття довіри до себе і зберегти його.

Система виховання – сукупність взаємопов’язаних цілей і принципів організації виховного процесу, методів і прийомів поетапної реалізації у рамках певної соціальної структури (сім’ї, дитячого садка, школи, вузу, держави).

Систематизація знань – об’єднання, групування предметів і явищ за характерною або суттєвою ознакою.

Систематизовані знання – організовані у певній послідовності й повноті знання, що дає змогу розглядати і використовувати їх як єдине ціле.

Спілкування – багатоплановий процес налагодження і розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією, певну стратегію і тактику взаємодії, сприймання і розуміння суб’єктами спілкування один одного.

Спілкування педагогічне – система способів і прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу та налагодження взаємин.

Стиль педагогічного спілкування – усталена система способів і прийомів, які використовує вихователь під час взаємодії з дітьми, їхніми батьками, колегами по роботі.

Стиль педагогічної діяльності – стійка індивідуально специфічна система психологічних засобів, прийомів, навичок, методів і способів здійснення педагогічної діяльності.

Ступінь компетентності – комплекс особистісних якостей і властивостей, потреб і здібностей, елементарних теоретичних уявлень, що становлять систему знань дитини, життєво важливих практичних умінь, які гарантують здатність реалізувати можливості розвитку особистості.

Суспільний ідеал – уявлення про те, яка особистість відповідає вимогам суспільства.

Рекомендована література

Базова

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / АПН України.– К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 1999. – 60 с.
2. Декларація прав дитини. Виховна робота в закладах освіти в Україні. – К.: Освіта, 1998. – Вип. 2.
3. Державна національна програма «Освіта» (XXI століття) // Освіта. – 1993. – № 44.
4. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 141.
5. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.osvita.org.ua/pravo/law_05/
6. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради України. – К., 1996. – № 21.
7. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993.
8. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Методична робота в ДНЗ. – Х.: Основа, 2008. – С. 29-41.
9. Концепція національного виховання // Освіта. – 1994. – 26 жовт.
10. Національна доктрина розвитку освіти // Дошкільне виховання. – 2002. – № 7.
11. Національна програма «Діти України». Виховна робота в закладах освіти в Україні. – К.: Освіта, 1998. – Вип. 2.
12. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія / Г. В. Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.

13. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка педагогічних працівників: Наук.-метод. зб. / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – К. - Житомир, 2000. – 270 с.
14. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу / Л. П. Загородня, С. А. Тітаренко. – Суми: Університетська книга, 2010.–317 с.
15. Книга керівника дошкільного навчального закладу: Довідкові матеріали для організації діяльності дошкільного навч.-виховного закладу / Олена Анатоліївна Копейкіна (упоряд.), Лариса Василівна Гураш (упоряд.). – Х. : ПП «Горсінг плюс», 2006. – 512с.
16. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: Навчально-методичний посібник / Н. В. Лисенко, Н. Р.Кирста. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 207 с.
17. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – 197 с.
18. Теорія і практика дошкільної освіти в Україні / [Борисова З. Н. та ін.; заг. ред. Беленька Г. В., Машовець М. А.]; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Пед. ін-т. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 230 с.
19. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. [для студвищ. пед. закл.] / Михайло Миколайович Фіцула. – [2-ге вид., випр., доп.]. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2003. – 136 с.
20. Хрестоматія з педагогічної майстерності. /За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2008.
21. Яковець Н.І. Вступ до спеціальності: Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних закладів освіти / Н.І.Яковець, О.В. Аніщенко та ін.. – Ніжин, 2003.– 214 с.

Допоміжна

1. Кірієнко Т.І. Шляхом зростання майстерності / Т.І. Кірієнко // Дошкільне виховання. – 2005. – № 2. – С. 18-19.
2. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук.-метод. посіб. /Наук. ред. О. Л. Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – 243 с.
3. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/3145/
4. Отич О.М. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання / О.М. Отич. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2005. – 200 с.
5. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 2-ге, доповнене і перероблене /За заг. ред. О.А.Дубасенюк, А.В.Іванченка. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 482 с.
6. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації : Результати аналіт. дослідж. / Підгот.: Олійник В. та ін; За заг. ред. П.Згаги. – Полтава; К.: [ПОШПО], 2003. – 102 с.
7. Сорокова М. Г. Современное дошкольное образование: США, Германия, Япония. – М.: Академия, 1998.– 367 с.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: У 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад.шк., 1977. – Т-3. – С. 7-282.
9. Тищук Л. І. Творчість як умова особистісного розвитку і підвищення рівня професійної майстерності педагога дошкільного навчального закладу / Л. І. Тищук // Обдарована дитина. – 2008. – № 6. – С.19-25.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки: www.mon.gov.ua/
2. Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: <http://www.ippo.if.ua/>
3. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка <http://lib.if.ua/>
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Архів змісту номерів журналу «Початкова школа» – <http://pochatkova-shkola.net/arxivem.htm/>